

23. Хуторской А. Образовательные компетенции в дидактике и методиках личностно-ориентированного обучения //Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. праць /Гол ред. В.К.Буряк. - Кривий Ріг: КДПУ, 2004. - Вип. 8. - С.104-112.
24. Щолокова О.П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя: Монографія. - К., 1996.-173 с.

І.В.Щелкунова-Іванченко

ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВОКАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ НАВИЧОК У СТУДЕНТІВ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

В вокальной педагогике большая роль принадлежит профессиональным знаниям, опыту и личным качествам педагога.

In vocal pedagogies the large role belongs to a professional knowledge, experience and personal qualities of the teacher.

В вокальній педагогіці велика роль належить професійним знанням, досвіду і особистим якостям педагога. Важливе значення в розвитку естетичних поглядів, виконавчих прийомів грає особисте творче життя, спілкування з музикантами, з діячами мистецтва. У формуванні особистих якостей важливу роль грає середовище, в якому відбувалось формування таланту співака.

Педагогу необхідно керуватись у своїй роботі принципом індивідуального підходу до кожного студента, поступовості і послідовності в ускладненні вокально-технічних та виконавчих завдань і принципом єдності вокально-технічного та виконавчого розвитку, підпорядкування техніки виконавчим завданням.

Слухачській аудиторії потрібен вокаліст не тільки бездоганний у технічному володінні голосом, але в першу чергу, виконавець, який розуміє свої наміри, думки, емоції, готовий до обдуманого, захоплюючого виступу.

Проблеми виховання такого типу виконавця актуальні і потребують свого аналізу.

Психіка студента повинна бути підготовлена до творчого процесу, та розумової діяльності. Студенту необхідно оволодіти не тільки словесним і музичним текстом твору, але й інтелектом, відчувати потребу до різнобічної аналітичної роботи над музичним твором. Студент повинен стати високо досвідченим і ініціативним спеціалістом, спроможним обрати необхідний репертуар та його інтерпретувати.

З самого початку навчання необхідно щоб студент зрозумів, що тільки завдяки праці він зможе мати відповідні досягнення. З кожним курсом буде ускладнюватись мова педагога під час пояснення завдань.

На ранній стадії навчання, отримуючи музичний твір для роботи, студент спочатку знайомиться з ним в класі, прослуховує його. Педагогу не слід нав'язувати студенту інтерпретацію твору. Вона повинна народитись з особистого розуміння твору, але під керівництвом педагога. Під час першого знайомства з твором присутні і синтез і аналіз, збагачуючи один одного, спочатку синтез, тобто сприйняття твору в його цілісності, а потім і аналіз зв'язку його частин.

Якщо твір складний, бажано повторити прослуховування, роз'яснити його зміст. Бажано слова і музику засвоювати одночасно. Необхідно до співу проаналізувати твір, щоб всі елементи його були студенту зрозумілі. Студенту необхідно під керівництвом концертмейстера засвоїти акомпанемент. Поступово заглиблюючись, зрозумівши текст, зупиняючись на окремих ритмічних і мелодичних труднощах, проаналізувавши партію фортепіано, коли твір засвоєно студентом, коли мелодія інтонується внутрішнім слухом можна починати співати звуком середньої сили.

Студент повинен користуватись всіма видами пам'яті: зоровою, слуховою та моторною.

З того моменту, як студент може безпомилково відтворювати голосом мелодію, педагог повинен добиватись творчого та виконавче активного співу. Виховання студента митця, музиканта, творця повинно починатись з самого початку.

Студент повинен знати, чому і з якою ціллю дані твори включені в індивідуальний план, при складанні якого бажано керуватись не тільки ступенем розвинутості, та індивідуальними

особливостями кожного студента, а також і репертуаром. Якщо бажання студента не відповідають його можливостям, можна дозволити обрати твір за своїм вибором.

З самого початку роботи в класі студент повинен пізнати, що є правдивість відчуттів, добрий смак, простота та виконавчий такт.

Студент повинен бути впевнений у рівноправному значенні для нього музичної та словесної сторін твору, проявляти інтерес до творчості композитора, знайомитись з літературним джерелом і його творцем, вивчити біографію поета і атмосферу тих років. Студенту необхідно розширювати свої пізнання в області літератури, історії, філософії. Необхідно також багато читати, особливо віршів, щоб відчувати поетичний образ виконуемого твору.

Педагог є всебічним керівником студента, в його порадах повинні бути ініціатива, систематичність та наполегливість стосовно праці.

Одним з головних завдань педагога є виявлення індивідуальності студента і розвиток яскравості студента. Педагог повинен цікавитись рівнем інтелектуального і музичного розвитку, особистими якостями і психологією студента.

Виховання співацького голосу - це складний процес організації правильної взаємодії таких важливих компонентів, як дихання, робота гортані, артикуляційного апарату. Кожен з цих компонентів, діючих в процесі фонації одночасно необхідно вдосконалювати, не перевантажуючи увагу студента великою кількістю вимог.

Центральне місце в процесі виховання студента займає робота над зв'язаним, кантиленним голосоведенням. Рекомендується починати цю роботу з нескладних вправ на легато. Кожна вправа виконує відповідне технічне завдання. Використовують вправи, побудовані на повторі однієї ноти, русі по тетракордам, гамам, тризвукам, домінантсептакордам, а також побудовані на передуванні двох нот в різному інтервальному співвідношенні (секунда, терція, октава).

Набуті навички голосотворення і голосоведення під час співу вправ, необхідно переносити на вокалізи та твори з текстом.

Педагог повинен дотримуватись системи ведення занять з першого заняття починати шукати елементи майбутнього тону голосу студента, розвивати інтелект, формувати акустичні якості звуку, його технічні якості: легкість, яскравість, високу співацьку позицію, чітку дикцію.

Звісно, що кількість годин для вокальних занять не дає можливості студенту в повному обсязі займатись вокалом. Таким чином, багато часу студент займається самостійно. Студент з першого курсу стає уважним та цілеспрямованим. Він намагається взяти на уроці максимум. Це дозволяє глибоко і повністю засвоїти методи роботи педагога. З самого початку навчання студент повинен ставити свій голос на перше місце і відноситись до занять з великою відповідальністю. Саме якість співу визначить у подальшому його майбутнє.

Особливістю занять є ті обставини, що концертмейстер працює тільки в класі. Ніяких додаткових годин студент не має і він приносить в клас вокалізи, романси та арії, вивчені самостійно.

Педагог має можливість займатись вирішенням вокально-технічних та виконавчих завдань тільки тоді, коли вивчений текст. Студент повинен розуміти, що часу на уроці так мало, а завдань педагог ставить досить багато, тому треба вчити твори самостійно. Роль самостійної роботи та особистої відповідальності висока. Педагогу необхідно багато уваги приділяти розвитку навичок самостійної роботи студентів, їх домашнім завданням. Першою умовою роботи над вокальними творами: арією, романсом, вокалізом, є вимога приносити в клас самостійно розучені твори. Музичний текст повинен бути засвоєний з виконанням усіх вказівок автора і максимальним виконанням мелодико-ритмічного малюнку. Другою умовою являється знання поетичного тексту, студент повинен осмислити його, та виконувати фонетичне досконало. Тільки після цього можна працювати педагогу зі студентом над технічною і музичною стороною твору, коли студент впевнено

знає музичний та поетичний тексти і може повністю зосередитись на виконанні.

З перших занять педагог прагне відпрацювати найкращі властивості голосу: тембр, силу, діапазон, гнучкість, ідеальну техніку.

Педагог відпрацьовує зі студентом техніку звуковедення, яка сприяє плавному веденню мелодії, працює над філіровкою, прийомами взяття верхніх нот, умінням направляти звук, правильним розподілом динаміки у фразах, освідомленою вимовою слів, психологічним забарвленням тексту, змістовними акцентами.

Побудова уроку не відрізняється на молодших та старших курсах. Спочатку 10-15 хвилин вправ, потім один-два вокалізи, один з яких повинен бути новим. Вокалізи співаються у великій кількості протягом усіх років навчання. З їх допомогою відпрацьовуються інструментальні якості голосу. Виразність співу зв'язана з музичним виспівуванням вокальної мелодії. Цьому і сприяє ретельна робота над вокалізами. Вони допомагають цілком зосередитись на музичній виразності і виконуються з ретельним виконанням вказівок автора. Ясне розуміння логіки музичного твору є обов'язковим для його вокального втілення. Музичність, уміння зрозуміти красоту і досконалість багатьох творів розвивають в вокальних класах на вокалізах. В результаті такого систематичного тренування голосовий апарат може перемогти технічні труднощі, які зустрічаються в музиці сучасних композиторів. Кількість вивчених вокалізів, романсів, арій визначається здібностями студента і його працездатністю.

Для виконання класичних вокальних творів необхідний комплекс спеціальних технічних навичок, володіння особливим академічним співацьким тоном. Відпрацюванням співацького тону педагогу необхідно займатись зі студентом систематично, завжди починаючи з середини діапазону, звертаючи увагу на тембр голосу, щоб він був без тремоляції і сторонніх призвуків. Велике значення в навчальному процесі має складання робочих індивідуальних програм студентів. Педагог повинен складати програми студентам обмірковано та зі смаком. При вихованні студента необхідно відпрацьовувати у нього вольові якості,

зібраність, впевненість у своїх силах на будь-якому етапі навчання, але разом з тим і самокритичність.

Відомо, що самим великим недоліком є нечітка інтонація. При глибокому диханні, концентрації тона, вільній мові з відкритими голосними, виключається можливість форсування, а відповідно і фальші. Форсований спів розглядається як результат неправильного дихання. Спів не повинен ставати криком. При форсуванні чисту інтонацію не може гарантувати абсолютний слух. Приділяючи велику увагу правильному звуковеденню, глибокій інтерпретації, розкриттю музичного образу, педагог всіма засобами сприяє проявленню та розвитку виконавчій обдарованості своїх студентів.

Що стосується процесу звукоутворення, то одним з ведучих факторів та важливим виразним засобом у втіленні музичної фрази вважається співацьке дихання. Необхідно звертати увагу на розвиток та фіксацію відповідних дихальних відчуттів, які супроводжують правильне співацьке голосотворення, аналізувати ці відчуття з самого початку занять, звертати увагу на розподіл студентом дихання у фразі та поступовість його розвитку.

Для оволодіння глибоким диханням рекомендуються беззвукі дихальні вправи, вони являються ефективними для розвитку співацького дихання. В сучасних дослідженнях відзначається зв'язок співацького дихання з усіма іншими частинами голосового апарату під час співу. Беззвукі вправи розглядаються як допоміжний засіб для зміцнення дихальних м'язів.

Сучасні наукові дослідження показали, що на реєстрову роботу впливає розмір і форма резонаторних порожнин, яка зв'язана з положенням гортані і з типом дихальних рухів.

Глибоке дихання повинно давати тон чистий, без призвуків і тремоляції, зконцентрований при широкій голосній попередній.

Щоб досягти відповідного легато, необхідно працювати над чистою і чіткою атакою звука. На кожному занятті необхідно тренувати голос за допомогою вправ в різних темпах, чітко та ритмічно. Цінними являються вправи на одній ноті

великої довжини, при чому звучання слід зберігати однорідним та рівним до самого кінця.

Необхідно використовувати вокалізи, спочатку з названням нот (за принципом сольфеджування), потім на голосний А.

Виконанню вокалізів відводиться велика роль. Перед студентом стає завдання не тільки технічного, але обов'язково і художнього порядку. Під час роботи над вокалізом необхідно розбирати форму, знаходити кульмінацію, визначати темп і характер виконання. Педагогу необхідно ставити перед студентом не тільки завдання технічного, але й обов'язково художнього порядку. Кожен вокаліз це музичний твір, у якому необхідно втілити відповідний зміст, емоцію. Техніка розглядається як необхідний засіб для досягнення художнього ефекту. Педагог повинен так підбирати вокалізи, щоб у студентів розвивались голосові і музичні можливості. Поступово, підвищуючи вокально-технічні і музичні труднощі вивчаючих вокалізів, педагог прагне розвивати голос, відповідні навички - кантилену, техніку, вміння управляти диханням.

Тембр голосу являється важливою характеристикою як у співі, так і в мові. Тембр голосу індивідуальний для кожної людини. Тембр - це класифікаційна ознака, по якій розрізняють типи співацьких голосів. Тембр - це класифікаційна ознака, яка дозволяє відрізнити професійний співацький голос від не співацького.

Високий коефіцієнт дзвінкості надає голосу цінні естетичні властивості - приємну на слух сріблястість тембру.

Польотність голосу - важлива технічна властивість звуку голосу.

Залежність польотності голосу від коефіцієнта його дзвінкості дає орієнтири на практичні методи досягнення технічної якості голосу в процесі вокально-педагогічної роботи, оскільки механізми утворення цієї форманти в голосовому апараті студента у відповідному ступені з'ясовані.

Акустична рівність вокальних голосних досягається значною фізіологічною єдністю механізму утворення вокальних голосних у співі (об'єм та форма резонаторів, положення і

робота гортані). Фізіологічний механізм утворення вокальних голосних суттєво відрізняється від механізму мовних голосних.

Динамічний діапазон, або різниця в силі голосу під час співу форте і піано є суттєвим показником вокальної техніки.

Форсований спів завжди негативно сприймається слухачем. Психофізичні дослідження показують, що процес сприйняття голосу людини як в мові, так і у співі є активним процесом, тобто слухач взмозі оцінити не тільки звукові якості голосу, а і засіб його утворення в голосовому апараті. Про це говорять такі терміни, як тяжкий звук, легкий звук, горловий, звук в резонаторах.

Особливістю вібрато голосу студента являється фазове співвідношення максимумів амплітуди і частоти.

Поява вібрато зв'язана з сенсорними та моторними факторами. Формування звуків голосу студента з вібрато, з фізіологічної точки зору більш доцільне в порівнянні з безвібратними звуками, бо це зв'язано з періодичним коливанням м'язів голосового апарату.

Чітка вимова приголосних зв'язана зі збереженням вокальної лінії.

Емоційна виразність голосу є важливою характеристикою його виконавчої творчості. Голос людини завжди емоційний. Звук голосу несе інформацію двох видів. Ми сприймаємо логічний зміст мови (семантичну інформацію). По інтонації голосу ми розуміємо емоційне відношення людини.

У порівнянні з мовою, вираження емоцій у співі має свої особливості продиктовані традиціями вокального мистецтва. Характер емоційної виразності вокального твору залежить від поетичного тексту і музики композитора. Великий вклад в інтерпретацію емоційного змісту вокального твору вносить співак-виконавець.

Методи навчання співу відрізняються і більшість з них належить до раціонально-технічних способів: наприклад, фонетичний метод; артикуляційні методи, які вимагають відповідного укладу язика, форми губ, положення нижньої щелепи; дихальні методи.

Правильно скоординована робота голосоутворюючого апарату-дихання, гортані, резонаторів забезпечить максимальну

ефективність роботи співацького апарату. Саме ці умови можуть забезпечити формування правильного співацького голосу. Спів - це своєрідна форма вираження емоцій. Тому, природно, що досвідчений педагог з ціллю управління співацьким процесом і настройки голосу студента використовує образ та емоцію.

Глиbokі емоційні основи вокальної мови вимагають звертатись до необхідності більш широкого і різнобічного використання в вокальній педагогіці методів емоційного впливу на розвиток естетичних та технічних якостей голосу.

Методом удосконалення співацької техніки є вокальна термінологія. Ефективність і корисність емоційно-образного впливу в вокально-педагогічних цілях визначається не стільки характером самих термінів та висловлювань, скільки правильним розумінням педагогом природи співацького голосу та самої суті процесу співацького голосотворення. Вокальна термінологія являється засобом передачі студенту уявлень педагога про процес співу.